

Dimensions of National Security Policymaking in Confronting Cognitive Warfare

1. Parviz Ahadi

2. Mehdi Babapour Dizaji

3. Atiyeh Khanjani

4. Mir Ebrahim Seddigh

1. Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran, (Corresponding Author)

2. Department of Political Science, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Computer Engineering, Faculty of Engineering, East Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

4. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, Karaj Branch, Islamic Azad University, Karaj, Iran.

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Article type: Research paper Received: 22 February 2026 Revised: 1 May 2026. Accepted: 25 May 2026 Published: 26 June 2026. Keywords: Cognitive Warfare; Policymaking Dimensions; National Security; Threat Identification; Legal Regulation; Cognitive Resilience.	Cognitive warfare, as one of the most complex emerging threats, poses significant challenges to the national security of states. Effectively addressing this phenomenon requires an accurate identification of the dimensions of national security policymaking. This study aims to identify and explain these dimensions. In terms of its objective, the study is applied, while methodologically, it adopts a qualitative approach using thematic analysis. Data were collected through semi-structured interviews with 13 experts in the fields of security, politics, and academia and were analyzed using MAXQDA software. The findings revealed that national security policymaking in response to cognitive warfare encompasses five main dimensions: (1) identification and monitoring of cognitive threats; (2) legal and regulatory frameworks; (3) institutional coordination and architecture; (4) cognitive resilience and capacity building; and (5) deterrence, crisis management, and evaluation. Each of these dimensions comprises several components that collectively provide a comprehensive framework for policymaking. The dimension of “cognitive resilience and capacity building” had the highest factor loading (0.946), while “institutional coordination and architecture” had the lowest factor loading (0.895) in the identified model. The results of quantitative validation indicated that all five dimensions had statistically significant relationships with the core construct of national security policymaking. The five identified dimensions provide a coherent framework, demonstrating that effective responses to cognitive warfare require a multidimensional and coordinated approach at the cognitive, legal, institutional, and operational levels. By presenting a comprehensive model, this study provides a foundation for developing effective and context-specific strategies for addressing cognitive warfare.

Introduction

Cognitive warfare has emerged as a complex and multidimensional threat to national security, targeting individuals' and societies' perceptions, beliefs, attitudes, emotions, and decision-making processes. Unlike conventional warfare, cognitive warfare primarily seeks to influence how individuals and societies perceive and interpret reality through information, media, psychological, cyber, and emerging technological tools. The increasing significance of cognitive threats has made the development of effective national security policies a critical requirement. However, existing studies have largely focused on the conceptual, media, or psychological dimensions of cognitive warfare, with comparatively limited attention to developing a comprehensive policy framework for national security policymaking. Therefore, this study seeks to identify and explain the major dimensions of national security policymaking in confronting cognitive warfare.

Research Question

What are the main dimensions and components of national security policymaking in confronting cognitive warfare?

Research Hypothesis

Given the qualitative and exploratory nature of the study, no formal hypothesis was initially formulated. Instead, the study sought to identify the dimensions and components of national security policymaking through thematic analysis of expert interviews. Subsequently, the identified dimensions were quantitatively validated using structural equation modeling. The results indicated that all five identified dimensions have statistically significant relationships with the core construct of national security policymaking.

Methodology

This study is applied in terms of its objective and employs a qualitative research approach based on thematic analysis. Data were collected through semi-structured interviews with 13 experts, including policymakers, politicians, university faculty members, and specialists in political science, international relations, national security, and policymaking. Participants were selected through purposive sampling, with theoretical saturation used to determine the final sample size. The interview data were coded and analyzed using MAXQDA software. Five major dimensions were identified: (1) cognitive threat identification and monitoring, (2) legal and regulatory frameworks, (3) institutional coordination and architecture, (4) cognitive resilience and capacity building, and (5) deterrence, crisis management, and evaluation. The validity of the identified dimensions was subsequently assessed quantitatively through structural equation modeling and factor loadings. The theoretical framework draws primarily on the concept of cognitive warfare and the multidimensional conception of national security, particularly the security sectors proposed by the Copenhagen School.

Results and Discussion



The findings identified five major dimensions of national security policymaking in confronting cognitive warfare. The first dimension, cognitive threat identification and monitoring, emphasizes continuous monitoring, early warning, threat assessment, and identification of cognitive vulnerabilities. The second dimension, legal and regulatory frameworks, encompasses legal measures, regulation of emerging technologies and digital platforms, and protection of cognitive and identity-related infrastructures. The third dimension, institutional coordination and architecture, emphasizes interinstitutional cooperation and the development of integrated mechanisms for responding to cognitive threats. The fourth dimension, cognitive resilience and capacity building, focuses on strengthening cognitive resilience, information verification, media and cognitive literacy, and the protection of decision-making processes. The fifth dimension, deterrence, crisis management, and evaluation, incorporates deterrence mechanisms, crisis-response protocols, and continuous assessment of counter-cognitive measures.

Quantitative validation confirmed the significance of all five dimensions. Cognitive resilience and capacity building demonstrated the highest factor loading (0.946), while institutional coordination and architecture had the lowest loading (0.895), although it remained statistically significant and strongly associated with the core construct. Overall, the findings indicate that national security policymaking in the context of cognitive warfare cannot be reduced to defensive or military measures and requires an integrated approach encompassing cognitive, legal, institutional, and operational dimensions.

Conclusion

The study concludes that effective national security policymaking in confronting cognitive warfare requires a comprehensive, multidimensional, and coordinated framework. The five identified dimensions—cognitive threat identification and monitoring; legal and regulatory frameworks; institutional coordination and architecture; cognitive resilience and capacity building; and deterrence, crisis management, and evaluation—constitute the principal components of such a framework. The findings particularly highlight the importance of strengthening cognitive resilience and capacity building alongside the development of appropriate legal, institutional, and crisis-management mechanisms. The proposed model can provide a conceptual and empirical foundation for designing context-specific national security policies and strategies for addressing the evolving challenges posed by cognitive warfare.

Keywords

Cognitive Warfare; Policymaking Dimensions; National Security; Threat Identification; Legal Regulation; Cognitive Resilience.

ابعاد سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی

۱. پرویز احدی

۲. مهدی باباپور دیزجی

۳. عطیه خانجانی

۴. میرابراهیم صدیق

۱. دانشیار گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران، (نویسنده مسئول).

۲. گروه علوم سیاسی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

۳. استادیار گروه کامپیوتر دانشکده فنی و مهندسی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۴. استادیار گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
جنگ شناختی به عنوان یکی از پیچیده‌ترین تهدیدات نوین، امنیت ملی کشورها را با چالش‌های اساسی مواجه ساخته است. موفقیت در مقابله با این پدیده، نیازمند شناسایی دقیق ابعاد سیاست‌گذاری امنیت ملی است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تبیین این ابعاد انجام شده است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش‌شناسی مبتنی بر رویکرد کیفی با استفاده از تحلیل تماتیک است. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۳ نفر از خبرگان حوزه‌های امنیتی، سیاسی و دانشگاهی گردآوری و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شدند. یافته‌ها نشان داد که سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی دارای پنج بعد اصلی است: (۱) شناسایی و پایش تهدیدات شناختی، (۲) حقوقی و تنظیم‌گری قانونی، (۳) هماهنگی و معماری نهادی، (۴) تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی، و (۵) بازدارندگی، مدیریت بحران و ارزیابی. هر یک از این ابعاد دارای مؤلفه‌های متعددی هستند که در مجموع چارچوبی جامع برای سیاست‌گذاری فراهم می‌آورند. بعد «تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی» با بیشترین بار عاملی (۹۴۶/۰) و بعد «هماهنگی و معماری نهادی» با کمترین بار عاملی (۸۹۵/۰) در مدل شناسایی شدند. نتایج اعتبارسنجی کمی نشان داد که تمامی ابعاد دارای روابط معنادار با سازه اصلی سیاست‌گذاری امنیت ملی هستند. ابعاد پنج‌گانه شناسایی شده، چارچوبی منسجم ارائه می‌دهند که موفقیت در مقابله با جنگ شناختی را نیازمند رویکردی چندبعدی و هماهنگ در سطوح شناختی، حقوقی، نهادی و عملیاتی می‌داند. این پژوهش با ارائه مدلی جامع، زمینه را برای طراحی راهبردهای کارآمد و بومی در مواجهه با جنگ شناختی فراهم می‌آورد.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۲/۰۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۰۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۵ صص: ۱-۲۶ واژگان کلیدی: جنگ شناختی، ابعاد سیاست‌گذاری، امنیت ملی، شناسایی تهدیدات، تنظیم‌گری قانونی، تاب‌آوری شناختی

QR Code



جنگ شناختی به عنوان یکی از پیچیده‌ترین و مؤثرترین اشکال تهدیدات نوظهور، با هدف تأثیرگذاری بر ادراکات، باورها، نگرش‌ها، احساسات و فرآیندهای تصمیم‌گیری افراد و جوامع، امنیت ملی کشورها را با چالش‌های اساسی مواجه ساخته است (Backes & Swab, 2019; Claverie & du Cluzel, 202). این نوع جنگ، برخلاف جنگ‌های سنتی که بر تخریب فیزیکی و نظامی متمرکز بودند، با بهره‌گیری از ابزارهای رسانه‌ای، اطلاعاتی، سایبری، روان‌شناختی و فناوری‌های نوین شناختی، تالش می‌کند نحوه درک افراد از واقعیت را تغییر دهد و از طریق دستکاری ادراکات، رفتارهای فردی و جمعی را در جهت اهداف مورد نظر هدایت کند (Henschke, 2025; Bernal et al., 2020).

اهمیت جنگ شناختی زمانی آشکارتر می‌شود که بدانیم بسیاری از بحران‌ها، ناآرامی‌های اجتماعی، شکاف‌های سیاسی و حتی تصمیمات کلان ملی، بیش از آنکه تحت تأثیر واقعیت‌های عینی باشند، تحت تأثیر برداشت‌ها و ادراکات شکل می‌گیرند (ایزدی، ۱۴۰۴؛ کشاورز، ۱۴۰۳). به همین دلیل، بسیاری از قدرت‌های جهانی سرمایه‌گذاری گسترده‌ای برای توسعه توانمندی‌های شناختی، عملیات اطلاعاتی و مدیریت ادراک انجام داده‌اند (NATO Allied Command Transformation, 2023; Masafumi, 2024).

جمهوری اسلامی ایران نیز به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی، نقش منطقه‌ای، اهمیت راهبردی و تقابل با برخی قدرت‌های بین‌المللی، در سال‌های اخیر با اشکال متنوعی از جنگ شناختی روبه‌رو بوده است. گسترش رسانه‌های فراملی، توسعه شبکه‌های اجتماعی، عملیات روانی سازمان‌یافته، انتشار اطلاعات جهت‌دار، جنگ روایت‌ها و تالش برای اثرگذاری بر افکار عمومی، بخشی از واقعیت‌های محیط امنیتی کشور را تشکیل می‌دهد (پورمهر، ۱۴۰۴؛ قربانی زواره، ۱۴۰۴).

با وجود اهمیت روزافزون این موضوع، بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از مطالعات انجام شده بر ابعاد مفهومی، رسانه‌ای یا روان‌شناختی جنگ شناختی تمرکز داشته‌اند و کمتر به ارائه یک الگوی جامع برای سیاست‌گذاری

امنیت ملی در مواجهه با این پدیده پرداخته‌اند. این خال پژوهشی ضرورت انجام پژوهش حاضر را دوچندان می‌سازد؛ زیرا سیاست‌گذاری در حوزه جنگ شناختی نیازمند شناخت دقیق ابعاد تهدید، سازوکارهای نهادی، ظرفیت‌های حقوقی، الزامات بازدارندگی و راهبردهای ارتقای تاب‌آوری شناختی است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مفهوم جنگ شناختی

جنگ شناختی، مرحله‌ای پیشرفته و پیچیده از تحول مفهوم جنگ در جهان معاصر است که محور اصلی آن ذهن و فرآیندهای شناختی انسان‌ها می‌باشد. برخلاف جنگ‌های سنتی که قدرت نظامی و ابزارهای سخت در مرکز توجه قرار داشت، جنگ شناختی بر درک، تفسیر و تصمیم‌گیری انسان‌ها تأثیر می‌گذارد (Claverie & du Cluzel, 2022).

جامعه دانشگاهی هنوز به اجماع کاملی در مورد تعریف "جنگ شناختی" نرسیده است. الیور بیکس و اندرو سواب از مرکز بلفر دانشگاه هاروارد، جنگ شناختی را به عنوان "استراتژی‌ای با هدف تغییر نحوه تفکر جمعیت هدف و در نتیجه تغییر رفتار آن" تعریف می‌کنند (Backes & Swab, 2019). برنارد کالوری و فرانسوا دو کلوزل استدلال می‌کنند که «تأثیر شناختی محصول جانبی عمل نیست، بلکه کاملاً عینی است» و این دیدگاه نشان‌دهنده یک تغییر مفهومی قابل توجه است (Claverie & du Cluzel, 2022).

ویژگی متمایز جنگ شناختی، هدفمند بودن آن در تغییر ادراک و معنا است. در این جنگ، واقعیت‌ها به‌طور مستقیم مورد حمله قرار نمی‌گیرند، بلکه برداشت انسان‌ها از واقعیت‌ها هدف‌گذاری می‌شود. اطلاعات جهت‌دار، روایت‌های استراتژیک و تصاویر ذهنی طراحی شده، ابزارهای اصلی این جنگ هستند که با استفاده از رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی، فضای مجازی، نظام آموزشی و حتی فرهنگ عمومی، در ذهن افراد نفوذ می‌کنند (مداحی شاهخالی، ۱۴۰۳؛ محجوب عشرت‌آبادی و شکوری مغانی، ۱۴۰۱).

ابعاد امنیت ملی



امنیت ملی دارای دو بعد داخلی و خارجی است که با یکدیگر مرتبط اند. در بعد داخلی تهدیدهای آشکار و پنهان در درون مرز ناامنی به بار می‌آورد از قبیل تهدیدات سیاسی، اقتصادی، نظامی و اجتماعی. در بعد خارجی نیز امنیت ملی می‌تواند از ناحیه مسائل سیاسی، نظامی، اقتصادی و... تهدید شود (بوزان، ۱۳۷۸؛ ربیعی، ۱۳۸۳).

ابعاد اصلی امنیت ملی عبارتند از:

۱. امنیت نظامی: معطوف به تأثیر متقابل توانایی‌های تهاجمی، دفاعی مسلحانه دولت‌ها و نیز برداشت آنها از مقاصد یکدیگر (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶).

۲. امنیت سیاسی: حول ثبات سازمانی دولت‌ها، نظام‌های حکمرانی و ایدئولوژی‌های مشروعیت‌بخش به حکومت‌ها (بوزان، ۱۳۷۸).

۳. امنیت اقتصادی: عبارت است از میزان حفظ و ارتقای شیوه زندگی مردم یک جامعه از طریق تأمین کالاها و خدمات، هم از مجرای عملکرد داخلی و هم حضور در بازارهای بین‌المللی (ماندل، ۱۳۷۷).

۴. امنیت اجتماعی: ناظر بر پایداری الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، همبستگی و هویت و ارزش‌های مذهبی و ملی (نصیری، ۱۳۸۱).

۵. امنیت زیست‌محیطی: به حفظ و نگهداری زیست‌بوم محلی و جهانی به عنوان نظام حیاتی مربوط است (هرسیچ و فتاحی، ۱۳۸۸).

جنگ شناختی با تمرکز بر ذهن انسان و فرآیندهای شناختی، تحولی بنیادین در مفهوم امنیت ملی ایجاد کرده است. امنیت دیگر صرفاً به مرزهای فیزیکی، توان نظامی یا قدرت سخت وابسته نیست؛ بلکه انسجام اجتماعی، اعتماد عمومی، هویت جمعی و کیفیت تصمیم‌گیری در سطح نخبگان و جامعه، به شاخص‌های کلیدی امنیت ملی تبدیل شده‌اند (ایزدی، ۱۴۰۴).

سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی

تأثیرات جنگ شناختی بر ابعاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی امنیت ملی بسیار عمیق و ماندگار است و می‌تواند انسجام یک ملت را در طولانی‌مدت از بین ببرد. ابزارهایی چون شبکه‌های اجتماعی، در صورت عدم کنترل و مدیریت صحیح، به عنوان بستری برای اشاعه روایت‌های متخاصم عمل می‌کنند. مقابله مؤثر با این تهدید، مستلزم یک دکترین دفاعی و آفندی جدید است: دکترین دفاع شناختی. این دکترین باید بر توانمندسازی شهروندان از طریق سواد رسانه‌ای، تقویت بنیادین اعتماد عمومی به نهادهای ملی، و فعال‌سازی هوشمندانه بستر رسانه‌ای برای تبیین و روایت‌سازی ملی مبتنی بر واقعیت استوار باشد (ایزدی، ۱۴۰۴: ۲۱).

سیاست‌گذاری امنیت ملی در عصر جنگ شناختی، دیگر محدود به طراحی اقدامات نظامی یا پیش‌بینی تهدیدات سخت نیست. این نوع سیاست‌گذاری باید به‌گونه‌ای طراحی شود که علاوه بر شناسایی تهدیدات ملموس، قادر باشد ادراک تهدید، باورها، روایت‌ها و رفتارهای جامعه و نخبگان را مدیریت کرده و تاب‌آوری جامعه را تقویت کند. در واقع، جنگ شناختی ماهیتی چندلایه و شبکه‌ای دارد و سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با آن باید با همان پیچیدگی و چندبعدی بودن هماهنگ باشد. این نوع سیاست‌گذاری، هم ابزارهای سخت و هم ابزارهای نرم، از جمله رسانه، آموزش، فرهنگ‌سازی، فناوری اطلاعات و همکاری‌های بین‌المللی را در بر می‌گیرد.

یکی از الزامات سیاست‌گذاری در این زمینه، تعیین چارچوب‌های ادراکی و تحلیلی روشن برای شناسایی تهدیدات شناختی است. سیاست‌گذاران امنیت ملی باید بتوانند مسیرها و کانال‌های نفوذ اطلاعاتی، نقاط آسیب‌پذیری اجتماعی و نهادهای تأثیرگذار بر ادراک عمومی را شناسایی کنند. بدون چنین تحلیل دقیق شناختی، اقدامات مقابله‌ای اغلب واکنشی، پراکنده و ناکارآمد خواهند بود و حتی می‌توانند منجر به تشدید اثرات جنگ شناختی شوند. در این راستا، استفاده از رویکردهای علمی، مدل‌های تحلیل شناختی و پایش روایت‌ها، به سیاست‌گذاران امکان می‌دهد که با داده‌های مستند و تحلیل‌شده، تصمیم‌گیری‌های امنیتی را بهبود بخشند و از وقوع واکنش‌های نامطلوب جلوگیری کنند.

سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی همچنین نیازمند هماهنگی نهادی و بین‌بخشی گسترده است. جنگ شناختی ابعادی فراتر از حوزه نظامی دارد و نهادهای فرهنگی، آموزشی، رسانه‌ای، فناوری اطلاعات و حتی دیپلماسی عمومی را درگیر می‌کند. هرگونه عدم هماهنگی میان این نهادها می‌تواند شکاف‌های اطلاعاتی و مدیریتی ایجاد کند که به بازیگران



دشمن امکان می‌دهد روایت‌های خود را بدون مانع در جامعه منتشر کنند. بنابراین، ایجاد شبکه‌ای منسجم از نهادها و سازمان‌ها با وظایف مشخص و هماهنگی مستمر، یکی از ستون‌های اساسی سیاست‌گذاری در این حوزه است.

علاوه بر هماهنگی نهادی، سیاست‌گذاری امنیت ملی باید پیشگیرانه و انعطاف‌پذیر باشد. جنگ شناختی به‌طور مستمر در جریان است و نه تنها در زمان بحران بلکه در زمان صلح نیز ادامه دارد. بنابراین، سیاست‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که تاب‌آوری جامعه، مقاومت ذهنی و ظرفیت تحلیل اطلاعات را به‌صورت مستمر تقویت کنند. برنامه‌های آموزشی و فرهنگ‌سازی، توسعه سواد رسانه‌ای و شناختی، تقویت رسانه‌های داخلی، و ایجاد کانال‌های رسمی و معتبر برای اطلاع‌رسانی و مقابله با روایت‌های دشمن، از جمله ابزارهای اصلی این سیاست‌گذاری پیشگیرانه هستند.

از منظر راهبردی، سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی باید قابلیت شناسایی، خنثی‌سازی و بازتولید روایت‌های راهبردی را داشته باشد. این سیاست‌گذاری، نیازمند تحلیل مداوم محتوای رسانه‌ها، جریان‌های اجتماعی و شبکه‌های اطلاعاتی دشمن است تا بتواند پاسخ‌های سریع، دقیق و متناسب با نوع تهدید ارائه دهد. به‌عنوان مثال، زمانی که روایت‌های جهت‌دار یا شبه‌اطلاعاتی در شبکه‌های اجتماعی منتشر می‌شوند، سیاست‌گذاران باید توان مقابله و ارائه روایت‌های جایگزین، اصلاح ادراک عمومی و جلوگیری از فروپاشی اعتماد اجتماعی را داشته باشند.

در دکرین امنیت شناختی جمهوری اسلامی، تدوین راهبردها و الگوهای عملیاتی حیاتی برای تحقق امنیت ادراکی است. بدون این راهبردها، اهداف عالی در سطح گفتمان باقی می‌ماند و کارآمد نخواهند بود:

۱- توسعه سواد شناختی به عنوان سپر نرم عمومی: هدف این راهبرد تقویت توانایی افراد در درک و مقابله با فریب‌ها و تحریفات است. سواد شناختی شامل مهارت‌های ذهنی برای تشخیص فریب و تفسیر واقعیت‌ها می‌باشد. الزامات شامل تأسیس مرکز ملی سواد شناختی، بازطراحی محتوای آموزشی و تربیت مربیان است. اقدامات عملیاتی می‌تواند شامل طراحی «کد ژنتیکی شناختی دانش آموز» و راه‌اندازی تلویزیون سواد شناختی برای تولید محتواهای آموزشی باشد؛

۲- **طراحی ضدنظام معنا:** راهبرد «ضدنظام معنا» در جنگ شناختی به جای واکنش انفعالی، تمرکز بر ایجاد یک نظام مفهومی مستقل دارد تا روایت های دشمن را بی اعتبار کند. این راهکار شامل تشکیل کارگروه های چندرشته ای، همکاری نهادهای مختلف برای بازآفرینی معنا و استفاده از رسانه های تعاملی است. همچنین، نقشه برداری از نظام معنایی دشمن و ایجاد آزمایشگاه معنای جایگزین برای طراحی روایت های بومی سازی شده از اقدامات عملیاتی مهم این راهبرد هستند. هدف نهایی تاثیرگذاری بر جامعه و تبیین مفاهیم کلیدی از طریق هنر و رسانه است.

۳- **شبکه سازی هوشمند تولید روایت انقلابی:** در دنیای امروز، نبرد اصلی در روایت هاست و جمهوری اسلامی ایران نیاز به یک راهبرد فعال برای تولید «روایت انقلابی» دارد که بر مبنای ارزش های اسلامی باشد. این فرایند مستلزم همکاری هنرمندان و تحلیلگران و حرکت به سمت مدل های شبکه ای غیرمتمرکز است. برای تحقق این راهبرد، باید هسته های معنایی تعریف، نظامی برای تحلیل جریان های فرهنگی ایجاد و زیرساخت های تولید چندرسانه ای چابک طراحی شود. همچنین نیاز به پلتفرم های تعاملی و حمایت از روایت سازان جوان ضروری است. اقدامات عملیاتی شامل ایجاد جبهه هنری روایت انقلاب و برگزاری فستیوال های محتوای شناخت محور با الزامات استفاده از چند قالب رسانه ای در آثار است (تفقدی، ۱۴۰۴: ۱۷).

ایران در مواجهه با جنگ شناختی با مجموعه ای از چالش های پیچیده روبه روست که ریشه در ساختار اجتماعی، رسانه ای و فناورانه دارد. مهم ترین ضعف، نبود یک راهبرد ملی منسجم برای مدیریت روایت ها است؛ به گونه ای که جریان های اطلاعاتی پراکنده و واکنشی، فرصت را برای بهره برداری دشمنان فراهم می کند. شکاف های نسلی و اجتماعی نیز زمینه ای ایجاد کرده اند که روایت های متعارض بتوانند به راحتی ذهنیت عمومی را تحت تأثیر قرار دهند. در این میان، آموزش عمومی و ارتقای سواد رسانه ای و البته تفکر انتقادی به عنوان سپری مؤثر عمل می کند؛ زیرا جامعه ای که توانایی تشخیص اخبار جعلی، تحلیل روایت ها و مقاومت در برابر دستکاری ذهنی را داشته باشد، بی شک بسیار کمتر در معرض آسیب قرار می گیرد و حتی قادر است روایت های مثبت و مقاوم تولید کند (قربانی زواره، ۱۴۰۴: ۹).

آینده جنگ شناختی اما به طور قطع پیچیده تر خواهد شد، چرا که هوش مصنوعی به واسطه یادگیری عمیق و ماشین توانایی تولید محتوای جعلی بسیار واقعی، هدف گذاری دقیق و خودکارسازی عملیات شناختی را فراهم کرده است. این فناوری



می‌تواند هم ابزار حمله و هم ابزار دفاع باشد؛ به همان اندازه که امکان انتشار سریع روایت‌های تحریف‌شده را افزایش می‌دهد، برای شناسایی اخبار جعلی و تقویت تاب‌آوری شناختی نیز به کار می‌رود. بنابراین، مسیر پیشروی ایران نیازمند ترکیب سه عنصر کلیدی آموزش عمومی برای تقویت ذهن جامعه، سیاست رسانه‌ای هوشمند برای مدیریت روایت‌ها و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای دفاع فعال است. به نظر می‌رسد با این ترکیب این سه عنصر کلیدی می‌توان در برابر موج‌های پیچیده و آینده‌نگر جنگ شناختی ایستادگی کرد و ذهن جامعه را از یک میدان آسیب‌پذیر به یک سرمایه راهبردی تبدیل کرد.

در نهایت، می‌توان گفت که سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی، یک فرایند جامع، شبکه‌ای و شناخت‌محور است که می‌بایست هم زمان با مدیریت تهدیدات سخت و نرم، بر ایجاد تاب‌آوری ذهنی، اجتماعی و نهادی تمرکز داشته باشد. موفقیت در این نوع سیاست‌گذاری، مستلزم طراحی مدل‌های بومی، انعطاف‌پذیر و مبتنی بر تحلیل داده‌های واقعی و کاربردی است که بتواند پاسخ‌های مؤثر، هماهنگ و بلندمدت در برابر تهدیدات شناختی ارائه دهد.

روش‌شناسی پژوهش

طرح و رویکرد کلی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، کیفی با استفاده از تحلیل تماتیک است. انتخاب رویکرد کیفی با توجه به ماهیت پیچیده، چندسطحی و ادراکی جنگ شناختی و نیاز به درک عمیق ابعاد سیاست‌گذاری امنیت ملی صورت گرفته است.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری در بخش کیفی شامل خبرگان و اساتید دانشگاه، اعضای هیئت علمی، نمایندگان مجلس، سیاست‌مداران و اساتید رشته‌های علوم سیاسی و روابط بین‌الملل است. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و بر اساس قاعده اشباع نظری انجام شده و در نهایت ۱۳ نفر به عنوان نمونه نهایی انتخاب شده‌اند.

ابزار گردآوری داده‌ها

در بخش کیفی پژوهش، ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختاریافته بوده است. این نوع مصاحبه به پژوهشگر اجازه می‌دهد فراتر از پرسش‌های از پیش تعیین شده به گفت‌وگو با خبرگان بپردازد و اطلاعات غنی و تفصیلی از تجربه‌ها، ادراکات و نظرات آنان جمع‌آوری کند. در مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، چارچوب کلی پرسش‌ها مشخص است و موضوعات اصلی پژوهش در قالب سؤالات هدایت‌کننده طرح می‌شوند، اما انعطاف کافی وجود دارد تا پژوهشگر پرسش‌های پیرو یا نمونه‌های واقعی و جزئیات مرتبط با تجربه پاسخ‌دهندگان را کشف کند.

این انعطاف باعث می‌شود که پژوهشگر بتواند به ابعاد پنهان و پیچیده موضوع، مانند نحوه درک خبرگان از تهدیدات جنگ شناختی، تأثیر روایت‌های راهبردی بر تصمیم‌گیری‌های امنیتی و چالش‌های سیاست‌گذاری ملی، دست یابد. در حقیقت، مصاحبه نیمه ساختاریافته به پژوهشگر امکان می‌دهد تا نگاه‌های متفاوت، تجربیات عملی و دیدگاه‌های شخصی خبرگان را با عمق تحلیل و تفسیر کیفی بررسی کند، چیزی که با پرسشنامه‌های بسته و روش‌های صرفاً کمی قابل دستیابی نیست.

طراحی این مصاحبه‌ها به گونه‌ای انجام شده است که تعامل دوطرفه و گفت‌وگوی باز میان پژوهشگر و خبرگان شکل گیرد. بدین ترتیب، علاوه بر جمع‌آوری اطلاعات اولیه، فرصت برای تبیین نمونه‌ها، بیان تجربیات شخصی، ارائه تحلیل‌های انتقادی و کشف تم‌ها و مفاهیم نوین فراهم می‌شود. به عنوان مثال، خبرگان ممکن است نمونه‌های واقعی از عملیات جنگ شناختی علیه ایران را مطرح کنند، چگونگی اثرگذاری این عملیات بر تصمیم‌گیری‌ها و ادراک امنیت ملی را توضیح دهند، و راهکارهای مقابله‌ای خود را بیان کنند. این اطلاعات، پایه و اساس طراحی مدل مفهومی سیاست‌گذاری امنیت ملی در پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند.

همچنین، مصاحبه نیمه ساختاریافته امکان پیگیری عمقی نکات مهم و تعمیق موضوعات جدید را فراهم می‌کند. اگر در طول مصاحبه به موضوعی برخورد شود که پژوهشگر پیش‌بینی نکرده است، می‌تواند پرسش‌های تکمیلی مطرح کند و بدین ترتیب کشف ابعاد نوظهور و غیرقابل پیش‌بینی موضوع میسر می‌شود. این ویژگی، اهمیت این روش را در پژوهش‌های کیفی، به ویژه موضوعاتی با ماهیت پیچیده و چندبعدی مانند جنگ شناختی و سیاست‌گذاری امنیت ملی، دوچندان می‌کند.



در نهایت، استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته به پژوهشگر اجازه می‌دهد که داده‌های کیفی غنی، معتبر و قابل تحلیل تماتیک جمع‌آوری کند و ارتباط میان ادراک تهدید، روایت‌های راهبردی و سیاست‌گذاری امنیت ملی را به شیوه‌ای دقیق و علمی تبیین نماید. این رویکرد، اطمینان می‌دهد که مدل مفهومی طراحی شده، هم بر اساس تجربه عملی خبرگان و هم بر اساس تحلیل مفهومی معتبر شکل گرفته است و قابلیت کاربرد در سیاست‌گذاری واقعی را دارد.

روش تحلیل داده‌ها

در بخش کیفی پژوهش، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با استفاده از روش تحلیل تماتیک و در محیط نرم‌افزار MAXQDA تجزیه و تحلیل شده‌اند. تحلیل تماتیک یک روش سیستماتیک برای شناسایی، دسته‌بندی و تبیین الگوهای معنایی (تم‌ها) در داده‌های کیفی است و به پژوهشگر امکان می‌دهد از سطح توصیف فراتر رفته و به لایه‌های عمیق‌تر معنا، ادراک و تجربه کنشگران دست یابد. نرم‌افزار MAXQDA نقش بسیار مهمی در این فرآیند ایفا می‌کند، زیرا قابلیت کدگذاری منظم داده‌ها، ذخیره سازی و مدیریت پیشرفته اطلاعات، بازیابی سریع کدها و بررسی ارتباط میان مفاهیم و تم‌ها را فراهم می‌آورد. علاوه بر این، استفاده از این نرم‌افزار به افزایش اعتمادپذیری، دقت و شفافیت تحلیل داده‌ها کمک می‌کند و امکان ارائه نتایج با مستندات دقیق را برای گزارش پژوهش فراهم می‌سازد.

روایی و پایایی

ابزارهای گردآوری داده‌ها در پژوهش‌ها معجزه نمی‌کنند، به‌ویژه در پژوهش‌های کیفی که فرایند تحقیق بیشتر تفهیمی، تحلیلی و تفسیری است و کمتر فنی است. به عبارت دیگر تحقیق کیفی کمتر ابزاری و بیشتر ارتباطی و استفهیمی است. بسیاری از صاحب‌نظران برای ارزشیابی کیفیت در پژوهش‌های کیفی، معیارهای گوناگونی را مطرح کرده‌اند و از به کار بردن مفاهیم روایی و پایایی در این نوع پژوهش‌ها اجتناب کرده، به جای آنها از واژگان معیار اعتمادپذیری یا قابلیت اعتماد^۱ استفاده می‌کنند و بر این باور هستند که واژه‌های روایی و پایایی بیشتر مختص پژوهش‌های کمی است (محمدپور، ۱۳۹۲).

^۱ Trustworthiness

برای اطمینان از روایی و اعتبار یافته‌ها، در بخش کیفی از معیارهای مورد تأکید کرسول استفاده شده است. این معیارها شامل شفافیت در فرآیند پژوهش، مستندسازی مراحل تحلیل، بازبینی مداوم داده‌ها و اتکا به شواهد تجربی است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های جمعیت‌شناختی

نمونه پژوهش از ۱۳ نفر تشکیل شده که در دو گروه اصلی «سیاستمدار» و «اعضای هیات علمی دانشگاه» طبقه‌بندی می‌شوند. در گروه سیاستمداران، ۷ نفر حضور دارند که سن آنان بین ۴۶ تا ۶۳ سال و سابقه فعالیتشان بین ۲۰ تا ۳۰ سال متغیر است؛ میانگین سن این گروه ۵۵ سال و میانگین سابقه آنان ۲۵/۸۶ سال است. از نظر تحصیلات، همه سیاستمداران دارای مدرک دکتری تخصصی هستند و از حیث تخصص، بیشترین تمرکز آنان بر حوزه‌های سیاست‌گذاری، امنیت ملی و دیپلماسی دیده می‌شود؛ به‌گونه‌ای که سیاست‌گذاری با ۳ مورد بیشترین فراوانی را دارد. این توزیع نشان می‌دهد که اعضای این گروه، علاوه بر برخورداری از تحصیلات عالی، از تجربه اجرایی و تخصصی قابل‌توجهی در حوزه‌های مرتبط با سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری کلان برخوردارند.

در مقابل، گروه دوم شامل ۶ عضو هیات علمی دانشگاه است که سن آنان بین ۴۶ تا ۶۵ سال و سابقه فعالیتشان بین ۱۲ تا ۳۰ سال قرار دارد؛ میانگین سن این گروه ۵۵/۳۳ سال و میانگین سابقه آنان ۲۱ سال است. همانند گروه اول، تمامی اعضای هیات علمی نیز دارای مدرک دکتری تخصصی هستند، اما تخصص آنان بیشتر در حوزه‌های علوم سیاسی / روابط بین‌الملل و علوم سیاسی / اندیشه سیاسی متمرکز است که هر یک ۳ مورد را شامل می‌شود. این الگو بیانگر آن است که نمونه دانشگاهی پژوهش از نظر علمی و نظری در حوزه‌های بنیادین علوم سیاسی و روابط بین‌الملل تخصص دارد و می‌تواند در کنار گروه سیاستمداران، تصویری متوازن از تجربه عملی و دانش نظری در پژوهش ارائه دهد. در مجموع، ترکیب نمونه نشان می‌دهد که پژوهش حاضر با بهره‌گیری از مشارکت‌کنندگانی دارای سطح تحصیلات عالی، سابقه حرفه‌ای قابل‌توجه و تخصص‌های مرتبط، از پشتوانه مناسبی برای استخراج یافته‌های معتبر و عمیق برخوردار است.

ابعاد سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی



بر اساس تحلیل داده‌های کیفی، پنج بعد اصلی برای سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی شناسایی شد:

بعد اول: شناسایی و پایش تهدیدات شناختی

این بعد شامل شناسایی، رصد و تحلیل مستمر عملیات و فعالیت‌هایی است که بر ادراک، باورها و رفتارهای جمعی تأثیر می‌گذارند. مؤلفه‌های این بعد عبارتند از:

- نظارت یکپارچه بر تهدیدات ادراکی فرامرزی در امنیت ملی
- استقرار نظام پایش و هشدار زودهنگام حملات شناختی
- پایش رفتار اجتماعی به عنوان شاخص عملی جنگ شناختی
- ادغام شاخص‌های شناختی در نظام ارزیابی تهدیدات امنیت ملی
- انسداد منابع مالی و لجستیکی عملیات جنگ شناختی

بعد دوم: حقوقی و تنظیم‌گری قانونی

این بعد شامل تدوین، تصویب و اجرای چارچوب‌های قانونی جامع برای جرم‌انگاری، تنظیم و کنترل فعالیت‌های مرتبط با دستکاری ادراک جمعی است. مؤلفه‌های این بعد عبارتند از:

- جرم‌انگاری قانونی دستکاری ادراک جمعی و عملیات نفوذ
- کنترل و تنظیم دسترسی به فناوری‌های تأثیرگذاری شناختی
- مقررات‌گذاری الزامی شفافیت الگوریتم پلتفرم‌های دیجیتال
- استانداردسازی قانونی تشخیص و مقابله با محتوای جعلی
- حفاظت قانونی از زیرساخت‌های شناختی و هویتی ملی

• تنظیم‌گری الزامی رسانه‌ای و فضای مجازی برای امنیت شناختی

بعد سوم: هماهنگی و معماری نهادی

این بعد شامل طراحی ساختارهای سازمانی یکپارچه، مکانیسم‌های همکاری میان‌نهادی و معماری فرماندهی هماهنگ برای

پاسخ واحد به تهدیدات شناختی است. مؤلفه‌های این بعد عبارتند از:

• هماهنگی امنیتی-قضایی در خنثی‌سازی عملیات روانی-رسانه‌ای

• هماهنگی میان‌نهادی امنیتی، اطلاعاتی و رسانه‌ای در بحران شناختی

• سیاست‌گذاری عملیاتی مقابله با قطبی‌سازی و شکاف اجتماعی هدفمند

بعد چهارم: تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی

این بعد شامل تقویت مقاومت ادراکی جامعه، نهادها و افراد کلیدی در برابر عملیات دستکاری ذهن و ارتقای سواد و

مهارت‌های شناختی است. مؤلفه‌های این بعد عبارتند از:

• تاب‌آوری نهادی تصمیم‌گیری در برابر اختلال شناختی

• اجرای پروتکل‌های حفاظت شناختی برای نخبگان سیاسی و نظامی

• تقویت مکانیسم‌های راستی‌آزمایی اطلاعات در نهادهای امنیتی

• ظرفیت‌سازی عملیاتی ضدجاسوسی شناختی در برابر نفوذ خارجی

• ارزیابی و کاهش آسیب‌پذیری ادراکی نهادهای تصمیم‌گیر

• اجرای برنامه‌های اجباری ارتقای سواد شناختی در سطوح حساس

بعد پنجم: بازدارندگی، مدیریت بحران و ارزیابی



این بعد شامل ترکیبی از اقدامات بازدارنده، پروتکل‌های مدیریت بحران ادراکی و سیستم‌های نظارت و ارزیابی مستمر کارآمدی اقدامات است. مؤلفه‌های این بعد عبارتند از:

- تحریم‌های هدفمند علیه بازیگران و شبکه‌های جنگ شناختی
- سیاست‌گذاری بازدارندگی قانونی-فنی در فضای اطلاعاتی
- مدیریت روایت‌های راهبردی با رویکرد امنیتی-حقوقی
- پروتکل‌های عملیاتی مدیریت بحران ادراکی در سطوح ملی و فراملی
- نظارت و ارزیابی مستمر کارآمدی اقدامات مقابله‌ای امنیت شناختی

مدل مفهومی ابعاد سیاست‌گذاری

بر اساس یافته‌های پژوهش، مدل مفهومی ابعاد سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی به صورت زیر ترسیم شده است:

جدول ۱: ابعاد و مؤلفه‌های سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی

ردیف	هدف	ابعاد	کدهای محوری
۱	طراحی مدل	شناسایی و پایش تهدیدات شناختی	نظارت یکپارچه بر تهدیدات ادراکی فرامرزی در امنیت ملی
۲	سیاست‌گذاری		استقرار نظام پایش و هشدار زودهنگام حملات شناختی
۳	امنیت ملی		پایش رفتار اجتماعی به عنوان شاخص عملی جنگ شناختی
۴	در مواجهه با		ادغام شاخص‌های شناختی در نظام ارزیابی تهدیدات امنیت ملی

۵	جنگ	انسداد منابع مالی و لجستیکی عملیات جنگ شناختی
۶	شناختی	جرم‌انگاری قانونی دستکاری ادراک جمعی و عملیات نفوذ
۷		کنترل و تنظیم دسترسی به فناوری‌های تأثیرگذاری شناختی
۸	حقوقی و تنظیم‌گری	مقررات‌گذاری الزامی شفافیت الگوریتم پلتفرم‌های دیجیتال
۹	قانونی	استانداردسازی قانونی تشخیص و مقابله با محتواهای جعلی
۱۰		حفاظت قانونی از زیرساخت‌های شناختی و هویتی ملی
۱۱		تنظیم‌گری الزامی رسانه‌ای و فضای مجازی برای امنیت شناختی
۱۲		هماهنگی امنیتی-قضایی در خنثی‌سازی عملیات روانی-رسانه‌ای
۱۳	هماهنگی و معماری	هماهنگی میان‌نهادی امنیتی، اطلاعاتی و رسانه‌ای در بحران شناختی
۱۴	نهادی	سیاست‌گذاری عملیاتی مقابله با قطبی‌سازی و شکاف اجتماعی هدفمند
۱۵		تاب‌آوری نهادی تصمیم‌گیری در برابر اختلال شناختی
۱۶		اجرای پروتکل‌های حفاظت شناختی برای نخبگان سیاسی و نظامی
۱۷	تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی	تقویت مکانیسم‌های راستی‌آزمایی اطلاعات در نهادهای امنیتی
۱۸		ظرفیت‌سازی عملیاتی ضدجاسوسی شناختی در برابر نفوذ خارجی
۱۹		ارزیابی و کاهش آسیب‌پذیری ادراکی نهادهای تصمیم‌گیر



۲۰		اجرای برنامه‌های اجباری ارتقای سواد شناختی در سطوح حساس
۲۱		تحریم‌های هدفمند علیه بازیگران و شبکه‌های جنگ شناختی
۲۲		سیاست‌گذاری بازدارندگی قانونی-فنی در فضای اطلاعاتی
۲۳	بازدارندگی، مدیریت بحران و ارزیابی	مدیریت روایت‌های راهبردی با رویکرد امنیتی-حقوقی
۲۴		پروتکل‌های عملیاتی مدیریت بحران ادراکی در سطوح ملی و فراملی
۲۵		نظارت و ارزیابی مستمر کارآمدی اقدامات مقابله‌ای امنیت شناختی

اعتبارسنجی ابعاد در بخش کمی

در بخش کمی پژوهش، اعتبار ابعاد شناسایی شده از طریق مدل‌سازی معادلات ساختاری مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج نشان داد که تمامی ابعاد دارای روابط معنادار با سازه اصلی سیاست‌گذاری امنیت ملی هستند.

جدول ۲: بارهای عاملی مرتبه دوم و مقادیر t مربوط به ابعاد مدل

بار عاملی			
تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی	۰/۹۴۶	۱۷۶/۳۷۹	تایید
حقوقی و تنظیم‌گری قانونی	۰/۹۴۰	۱۶۸/۳۷۶	تایید
بازدارندگی، مدیریت بحران و ارزیابی	۰/۹۳۶	۱۶۵/۰۰۱	تایید
شناسایی و پایش تهدیدات شناختی	۰/۹۳۴	۱۵۰/۱۳۴	تایید

هماهنگی و معماری نهادی	۰/۸۹۵	۱۰۰/۸۵۸	تأیید
------------------------	-------	---------	-------

نتایج نشان داد که بعد «تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی» با بار عاملی ۰/۹۴۶ و $t\text{-value}$ برابر ۱۷۶/۳۷۹، بیشترین نقش را در سیاست‌گذاری امنیت ملی دارد. بعد «هماهنگی و معماری نهادی» با بار عاملی ۰/۸۹۵ و $t\text{-value}$ برابر ۱۰۰/۸۵۸، کمترین بار عاملی را در میان ابعاد دارد، اما همچنان از اعتبار و استحکام بالایی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

بحث

یافته‌های پژوهش نشان داد که سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی، دارای پنج بعد اصلی است که هر یک نقش مهمی در ارتقای کارآمدی این سیاست‌گذاری ایفا می‌کنند.

بعد «شناسایی و پایش تهدیدات شناختی» به عنوان اولین بعد، پایه و اساس سایر اقدامات را تشکیل می‌دهد. بدون شناسایی دقیق تهدیدات، هرگونه پاسخ ناکارآمد و پراکنده خواهد بود. این یافته با نتایج پژوهش‌های هونگ و هونگ (Hung & Hung, 2022) و دالبان و همکاران (Dalban et al., 2026) همخوانی دارد که بر اهمیت پایش مستمر تهدیدات شناختی تأکید کرده‌اند. بعد «حقوقی و تنظیم‌گری قانونی» با بار عاملی ۰/۹۴۰، دومین نقش را در مدل ایفا می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های عراقی و همکاران (۱۴۰۱) و لوند و نبوی‌لو (۱۴۰۳) همخوانی دارد که بر ضرورت تدوین قوانین جامع برای مقابله با جنگ شناختی تأکید کرده‌اند. جرم‌انگاری دستکاری ادراک جمعی و مقررات‌گذاری شفافیت الگوریتم، از مؤلفه‌های کلیدی این بعد هستند. بعد «هماهنگی و معماری نهادی» اگرچه کمترین بار عاملی را در میان ابعاد دارد، اما نقش مهمی در ایجاد انسجام و یکپارچگی در پاسخ به تهدیدات شناختی ایفا می‌کند. این یافته با نتایج پژوهش‌های دهمی و همکاران (Deppe & Schaal, 2024) و مونا‌زپلازا و همکاران (Muñoz Plaza et al., 2023) همخوانی دارد. بعد «تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی» با بالاترین بار عاملی (۰/۹۴۶)، مهم‌ترین بعد در سیاست‌گذاری امنیت ملی است. این



یافته با نتایج پژوهش‌های بیکس و سواب (Backes & Swab, 2019) و کالوری و دو کلوزل (Claverie & du Cluzel, 2022) همخوانی دارد که بر اهمیت تقویت ظرفیت‌های شناختی جامعه و نخبگان تأکید کرده‌اند. بعد «بازدارندگی، مدیریت بحران و ارزیابی» با بار عاملی ۰/۹۳۶، نقش مهمی در مدل ایفا می‌کند. این بعد با ترکیب اقدامات بازدارنده، مدیریت بحران و ارزیابی مستمر، چرخه کاملی از مقابله با جنگ شناختی را فراهم می‌آورد. این یافته با نتایج پژوهش‌های مارجانوویچ و اسمیل جانیک (Marjanović & Smiljanić, 2025) و سوخانور و زارعی‌پور (Sokhanvar & Zareipour, 2026) همخوانی دارد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با شناسایی و تبیین پنج بعد اصلی سیاست‌گذاری امنیت ملی در مواجهه با جنگ شناختی، چارچوبی جامع و منسجم برای سیاست‌گذاران فراهم آورده است. این ابعاد نشان می‌دهند که موفقیت در مقابله با جنگ شناختی، نیازمند رویکردی چندبعدی و هماهنگ در سطوح شناختی، حقوقی، نهادی و عملیاتی است.

بعد تاب‌آوری و ظرفیت‌سازی شناختی به عنوان مهم‌ترین بعد، نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در ارتقای سواد شناختی جامعه و نخبگان، اجرای پروتکل‌های حفاظت شناختی، و تقویت مکانیسم‌های راستی‌آزمایی اطلاعات، از اولویت‌های اصلی سیاست‌گذاری امنیت ملی است. بعد حقوقی و تنظیم‌گری قانونی نیز با تأکید بر جرم‌انگاری دستکاری ادراک جمعی و شفافیت الگوریتم‌ها، نقش کلیدی در ایجاد بازدارندگی قانونی ایفا می‌کند.

هماهنگی و معماری نهادی با ایجاد ساختارهای یکپارچه و هماهنگ، از پراکندگی و تعارض در پاسخ به تهدیدات شناختی جلوگیری می‌کند. شناسایی و پایش تهدیدات شناختی نیز به عنوان پایه و اساس سایر اقدامات، امکان پیش‌بینی و واکنش به موقع به تهدیدات را فراهم می‌آورد. در نهایت، بازدارندگی، مدیریت بحران و ارزیابی، چرخه کاملی از مقابله با جنگ شناختی را ارائه می‌دهد که شامل پیشگیری، مدیریت و بهبود مستمر است.

منابع

- افتخاری، اصغر (۱۳۷۷). امنیت ملی؛ رهیافت‌ها و آثار. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱(۴)، ۷-۳۲.
- ایزدی، علی (۱۴۰۴). تأثیر جنگ شناختی بر امنیت ملی. تهران: مؤسسه تبیین.
- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس‌ها (ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی). تهران: انتشارات مطالعات راهبردی.
- بوزان، باری و همکاران (۱۳۸۶). چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت (ترجمه علیرضا طیب). تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پورمهر، فرانک (۱۴۰۴). جنگ شناختی—بررسی ابعاد جنگ شناختی در عصر اطلاعات. مجله پی‌استور، ۲(۱)، ۱۵-۳۰.
- تفقیدی، حمیدرضا (۱۴۰۴). دکترین امنیت شناختی جمهوری اسلامی ایران. مرکز نوآوری مدیریت مردمستان حماسه امید.
- ربیعی، علی (۱۳۸۳). مطالعات امنیت ملی. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- عراقی، عبدالله؛ بی‌بی‌دگل، محمد و رجبی‌ده‌برزو، احمد (۱۴۰۱). واکاوی اهداف جنگ شناختی دشمن و راهکارهای تاب‌آوری مقابله با آن. فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، ۸(۴۱)، ۱۴۳-۱۶۲.
- قربانی زواره، محمدحسین (۱۴۰۴). موانع تبدیل پژوهش‌های جنگ شناختی به سپر دفاعی در برابر تهدیدات هیبریدی. خبرگزاری ایسنا.
- کشاورز، محمود (۱۴۰۳). راهبرد دشمن در جنگ شناختی در عرصه حاکمیتی. فصلنامه مطالعات ملی، ۲۵(۲)، ۱۵۹-۱۸۰.
- لوند، محمدرضا و نبوی‌لو، مهدی (۱۴۰۳). مختصات نقشه راه کاربست جنگ شناختی در رسانه‌های نوین. بررسی‌های مدیریت رسانه، ۳(۱)، ۲۸-۵۳.
- ماندل، رابرت (۱۳۷۷). چهره متغیر امنیت ملی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.



• محجوب عشرت‌آبادی، حسن و شکوری مغانی، سعید (۱۴۰۱). جنگ شناختی مدرن: از شناخت در رزم تا عرصه جنگ

شناختی. فصلنامه علمی مطالعات منابع انسانی، ۱۲(۲)، ۱۵۶-۱۸۰.

• مداحی شاهخالی، حجت (۱۴۰۳). جنگ شناختی و تأثیر آن در جامعه. تهران: انتشارات آفتاب اندیشه.

• هرسیچ، حسین و فتاحی، سیداحمد (۱۳۸۸). امنیت به مثابه مفهومی وابسته و منازعه‌انگیز. فصلنامه رهیافت‌های سیاسی و

بین‌المللی، ۱(۲۱)، ۱-۲۸.

Backes, O., & Swab, A. (2019). Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School.

Bernal, A., Carter, C., Singh, I., Cao, K., & Madreperla, O. (2020). Cognitive warfare: An attack on truth and thought. Innovation Hub ACT.

Braun, V., & Clarke, V. (2022). Thematic analysis: A practical guide. Sage.

Claverie, B., & du Cluzel, F. (2022). The cognitive warfare concept. NATO Science and Technology Organization.

Dalban, C. M., Coman, E., Bătrânu-Pințea, V., Anton, M., Para, I., & Mazuru, L. I. (2026). Mapping European countries' resilience to cognitive warfare. Administrative Sciences, 16(3), 160.

Deppe, C., & Schaal, G. S. (2024). Cognitive warfare: A conceptual analysis of the NATO ACT cognitive warfare exploratory concept. Frontiers in Big Data, 7, 1452129.

Henschke, A. (2025). Cognitive warfare: Grey matters in contemporary political conflict. Routledge.

Hung, T. C., & Hung, T. W. (2022). How China's cognitive warfare works: A frontline perspective of Taiwan's anti-disinformation wars. *Journal of Global Security Studies*, 7(4), 16-31.

Marjanović, A., & Smiljanić, D. (2025). Cognitive warfare—The human mind as the new battlefield. *Proceedings of the Defence and Security Conference*, Zagreb, Croatia.

Masafumi, I. (2024). China's chilling cognitive warfare plans. *The Diplomat*.

Muñoz Plaza, F., Sotelo Monge, M. A., & Gonzalez Ordi, H. (2023). Towards the definition of cognitive warfare and related countermeasures: A systematic review. *Proceedings of the 18th International Conference on Availability, Reliability and Security*.

NATO Allied Command Transformation. (2023). *Cognitive warfare: The future of cognitive dominance*. NATO.

Sokhanvar, M., & Zareipour, M. (2026). Media-based cognitive warfare and its mental health consequences. *Iranian Journal of War and Public Health*, 18(1), 21-28.